

BÁNÁTI FISCHER ÁRPÁD

MAGYAR-ZSIDÓ VONATKOZÁSOK

B U D A P E S T , 1940.

Felelős kiadó: Dr. Fischer Árpád. — Nyomatott: Sylvester rt., Bp.

ELŐSZÓ.

Mindenki egy végtelen múlt örökségével születik e világra, mindenki egy végtelen jövőért felelős, s ez vonatkozik egyénre és népre egyaránt, — ezt a gondolatot hangoztatta egy nagy magyar tudós és államférfi, Apáthy István, a kolozsvári egyetem biológusa.

Az élet e magasabb szemléletére szinte rákényszerít korunk, amely elemi erővel vetette fel a *származás* és *életcél* problémáit. A történelem mai hullámvérése már-már elért a földön minden népet és minden embert, senki sem térhet ki az állásfoglalás elől.

Sok éven át tanulmányoztam az *írás történetét*, a régészeti és történeti adatok mellett főleg az életani, lélektani és jellemteni szempontokat helyezve irányító központba. (Bánáti Fischer Árpád: *Lélek és írás*. Székely nyomda és Könyvkiadó, Budapest.) E búvárkodás alatt feltűntek a zsidó és magyar nép rokonságának nagyon jelentős adatai. A figyelmet erre éppen napjainkban felhívni: becsület és kötelesség dolga. Serkent ebben apám emléke is, aki negyven éven át volt a nagybecskereki m. kir. állami népiskola tanítója és e nemzetiségileg és vallásilag kevert bánáti vidéken egész sor nemzedéket nevelt magyar nyelvre és magyar történelemre.

E közlemény célja néhány adat ismertetése, néhány adaté, amelyei a szaktudósok már ismernek, de a közönség még nem.

Néhány adat — hitem szerint a Gondviselés szava — egy végtelen múlt öröksége, egy végtelen jövő felelőssége.

I. Rés z.

Árpád, — bibliai név.

A magyar honalapító Árpád fejedelem nevének kutatása közben egyes tudósok Herodotosz görög történetíró adatára figyeltek, aki egy déloroszországi ókori szkitha fejedelemről, Ariapeithesz-ről tesz említést. E név eredeti jelentése: „nemes úr”.

Mások az Árpád nevet ugyanúgy származtatják az „árpa” szóból, ahogyan a búzából lett a Búzád, Búzá, Buzáth.

Vámbéry, a magyarok eredetének egyik kutatója, annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy az Árpád név eredete a török „arpadi” szó, amely jóst jelent és az „arpaj” jósolni igéből származik. Ezt a feltevést látszólag alátámasztja az a monda, amely szerint Árpád születését és későbbi sorsát előre megjósolták. Vámbéry mutat rá arra is, hogy Árpád kirgizül fejedelmet jelent.

Hogy a Hérodotosz és Vámbéry által említett szavak könnyen alakulhattak át Árpád-dá, az mindenki előtt nyilvánvaló, aki valaha is figyelte szavak és nevek élettörténetét, alakulásait, hangzásbeli és írott változatait, amint ezek korok, népek, tájszólások, egyéni beszéd szokások és a hangképző szerv fajbeli sajátosságainak kohójában módosulnak.

De az Árpád név legbiztosabban, a maival azonos módon a *Bibliában* fordul elő. A Királyok II. könyve 18. rész 34-ik versében: „Hol vannak Hámátnak és Árpádnak istenei? ...” Ézsaiás próféta könyvének két helye is említi Árpádot. A 10-ik fejezet 9-ik verse: „Nem úgy megvettem-é Kalnót, mint Karkemint? És Hámáthot mint Árpádot?” A 37-ik fejezet 13-ik verse így szól: „Hol van Hamáthnak királya és Ár-

pádnak királya, Sefarvaim városának királya, Héna és Ivval”

Idézett szentírási részek összefüggő értelméből kitűnik, hogy az „Árpád” szó részint egy Kaukázus környéki tartománynak, részint egy fejedelemnek neve. S hogy e név kimagasló jelentőségű, s éppen a Bibliában való említés által közismert kellett hogy legyen, azt bibliaolvasók előtt fölösleges hangoztatni. A Szentírás egyetlen mozzanata sem történik különleges ok és cél nélkül.

Az Árpád név eredetének felsorolt több lehetősége és a bibliai előfordulás a jelek szerint azonos. Ennek igazolása túlhaladná e tanulmány kereteit. A kérdés, amelyet ezzel kapcsolatban fel kell vetni, inkább ez: *volt-e kapcsolata a honfoglaló magyaroknak a Szentírással?*

A választ a történelem adja meg. A honfoglalás időszakában és az azt megelőző évszázadokban az ősmagyarok egész vándorlási területén, sőt a déloroszországi vidéktől a kaukázusi földszoroson át Kánaán földjéig és a Földközi-tenger partvidékéig élő népek élénk mozgásban voltak, a zsidó nép egyes részei és zsidóvallású magyar törzsek a honfoglaló magyarokkal belső kapcsolatban álltak.

Árpád héberül ezt jelenti: *a pihenés helye.*

II. Rész.

Néhány történeti adat.

A zsidók 896-ban résztvettek a honfoglalásban, ezt megelőzően pedig Lebediában évszázadokon át együtt éltek a magyarokkal.

Constantinos Porphyrogenetos császár egykori tudósításai erről beszámolnak.

Anonymus, Béla király névtelen jegyzője, a Ménmarótról írt fejezetben arról tanúskodik, hogy Ménmarót alattvalói főleg zsidó eredetű kozárok voltak, más néven kabarok, akik a magyarokkal együtt-

jöttek Lebédiából. Különös figyelmet érdemel a „kabar” szó, amely zsidó nyelven ma is „társ”-at jelent.

Egykori tudósítások, mint pl. Leon görög császár, Georgias Monachos, Leon Grammaticos, Simeon Magister, Iiegino prümi apát, az Admonti Krónika és mások adatai arról tanúskodnak, hogy a zsidó eredetű, mózes vallású kabarok három törzse jött együtt a magyarokkal, mindenben és mindenhol résztvettek a magyarok harcaiban, megtanulták a magyar nyelvet és a honfoglalás után teljesen *beleolvadtak a magyar törzsekbe*.

Hazánkban néhány község neve a felsorolt történelmi-adatok élő tanúja: *Nagykozár* és *Kiskozár* Baranya megyében, *Kozári* Vas megyében, *Kozár* és *Kozárd* Nógrád megyében, *Egyházaskozár* stb.

A honfoglaló magyarok és a zsidók sorsközösségére vonatkozó adatok közül külön ki kell emelni Johannes Kinnamus XII. századbéli bizánci írónak a magyarokról szóló krónikáját. E forrás szerint a magyarok seregében „Mózes törvényei szerint élő khalicok, akik a sereg élén jártak”, fontos szolgálatot teljesítettek.

Khalic vagy haluc héberül úttörőt, utászt jelent. Ma is halucoknak hívják azokat a fiatal zsidó telepeseket, akik a palesztinai köves sivatagban óriási erőfeszítéssel igyekeznek a régi kánaáni viszonyokat visszavarázsolni, részint a talajjal, részint a támadó arabokkal harcolva.

Kinnamus krónikája arról tanúskodik, hogy a magyar sereg élén a halucok többszáz főből álló lovas és gyalogos csapatai haladtak, a főszereg részére az utakat rendezték, hidakat vertek és a sok veszéllyel járó és különleges képzettséget igénylő *előőrs* szolgálatot látták el.

Az ősmagyar családnevek között ilyeneket találunk: Zsid, Zsidó, Zsidói, Zsidókői, Zsidóv, Zsiday stb., amelyeknek eredete a zsidó-magyar régi életközösség idejéig nyúlik vissza. E nevek, amelyekben sem gúny, sem megvetés nem volt, valamint a „zsidó”

szó is a volgamenti orosz „zsidov” „héber” kifejezésből származnak.

Kézai Simon krónikája említi, hogy az ősmagyarok a kürtharsogás ünnepét — „festum tubae” — is tartották, ami a zsidó újévi szertartásnak felel meg.

Oyóni Mátyás, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium *é*e a Magyar Tud. Akadémia támogatásával megjelenő Magyar Nyelv című folyóirat XXXIV. évf. 3—6. számában (1938.) tudományos értekezést írt a *kazár hatásról*. A fent említett bizánci írónak a khalicokról szóló tudósítására ebben az értekezésben újabb és teljesebb fény derül. E szerint a Kaukázusban és Krímben már a korai középkorban ismeretesek tekintélyes zsidó (szamaritánus) telepek. Ezek egyike a *kalizok*. A mohamedánok elűzték a kalizokat e vidékről és a VIII. század első felében a kazár birodalomban találjuk őket. Az oroszok a Kaspi-tót régebben Kaliz-tengernek hívták s több adat mellett ez is bizonyítja, hogy a kalizok száma, politikai súlya, katonai ereje nagy volt. Ezért került a kazár birodalomban is az ő kezükbe a katonai vezetés. A VIII. század végén a birodalom fővezére egy Bulan nevű kaliz lett és hatására a kazár birodalomban elterjedt a zsidó hit. Bulan *kar ait* a zsidó volt, vagyis olyan zsidó, aki a szóbeli hagyományt és a Talmudot elveti és *csak a Szentírást ismeri el*. Bulan unokája, Szabriél áttért a talmudista zsidóságra, a kazár lakosságot is sikerült erre rábírnia, annál is inkább, mivel e térítés tűzzel-vassal folyt. De a kalizok oly szívós hittel ragaszkodtak a tiszta Szentíráshoz, hogy fegyveresen is ellenálltak. Vereséget szenvedtek, Etelközbe vándorolnak a magyarok közé és a magyarokkal együtt harcolnak a bessenyők ellen. Ismételt bessenyőtámadások miatt kényszerültek továbbvándorolni és ez volt közvetlen előzménye a Kárpát-medencébe való bevonulásnak. A kalizok tehát honfoglaló magyarok voltak és zsidók. Vezérük a *harka*. Két barkát ismerünk: *Vér-Bulcsut* és apját, *Bogátot*. A harka-dinasztia a Balaton vidékén telepedett le, szállásnépe természetesen

kaliz volt s ezért sok ott a Kálóz nevű helység: *Kálóz, Kálózd, Kualuz-völgy, Kálócfa, Harkány*. A zala-megyei *Kálócfa-Becsvölgye* körzetben feltűnően sok az őszövetési név, ezzel kapcsolatos *Zsid* falu neve is. A fejérmegyei kalizbirtokosok zsidó voltát bizonyítja az a körülmény, hogy a *Kaluzvölgyben*, Boroksán (Baracska) birtokosként élő *Baran* fiának, Ipolitnak testvére és unokaöccsei: *Jekoniás, Eliach* és *Salatiel* még 1211-ben is hamisítatlan héber nevet viselnek.

III. Rész.

Részletek a kazárok történetéből.

— Térített-e a régi zsidóság? —

Gondoljuk át mégegyszer a történelem e szakaszának néhány adatát. A kazár birodalom földjén laktak tehát az ősmagyarok, mielőtt megkezdték nyugati irányú vándorlásukat. Magyarok és kazárok között őszinte, benső, baráti jóviszony fejlődött. A környező népek és az egykori krónikások *testvérnépeknek* tartják őket. Így pl. az orosz évkönyvek a kazárokat fehér, a magyarokat fekete ugoroknak nevezik. Nyelvük között csak tájszólási különbség van, *írásuk* azonos. A két nép szövetsége úgyszólván nemzeti egységbe forrt, amikor a hét vezér egyike, Előd, aki Álmos után a vezérek sorában a legelső helyet töltötte be, mózesvallású kazár nőt vett feleségül.

Amikor a magyarokat a bessenyők támadása arra készítette, hogy Etelközbe költözzenek, a kazár khágán azt tanácsolta a magyaroknak, hogy egy fejedelem alatt egyesüljenek és alakítsanak birodalmat. A magyarok a tanácsot megfogadták. Kazár módra pajzsra emelték Árpádot: vezérükké és fejedelmükké választották.

Még néhány száz évvel a magyar honfoglalás előtt a kazárok legnagyobb része zsidó vallásra tért, sőt birodalmukba fogadták a bizánci császárságból érkező zsidó törzseket. Mint ismeretes, Leo bizánci császár 723-ban a zsidókat erőszakkal akarta megtéríteni s ezért ezek a kazár birodalomba menekültek. A két kazár államfő, a khagán és a bég, az egész udvar, az állami hivatalnokok és tisztviselők, a törzsfejek és vezérek, a fegyveresek vezetői és a harcosok nagy tömegei felvették a zsidó hitet.

Az első khagán (főkirály) aki zsidó hitét hangsúlyozta, a győztes hadjáratokból hazaérkező kaliz Bulár volt, aki a Dávid nevet vette fel.

Bulár után a kazár királyok nevei a következők: Obodja, Hiszkijah, Menasse, Khanuja, Izsák, Zebulon, II. Menasse, Nissi, Áron, Menahen, Benjamin, II. Áron, József, II. Dávid, valamennyi zsidó név, amely az ó-testamentumi könyvekből minden bibliaolvasó előtt jól ismeretes.

A magyarok már Etelközben laktak, amikor a kazárok között belső viszály támadt, a legyőzöttek a magyaroknál kerestek menedéket, hozzájuk csatlakoztak, s így az eddigi hét magyar törzs egy nyolcadikkal gyarapodott.

Az itt felsorolt adatok a honfoglaló magyarok és zsidók kapcsolatára éles fényt vetnek. A kazár birodalomból Etelközbe vonuló magyarok több emberöltőn keresztül éltek teljes életközösségben, tehát vérségi kapcsolatban is, egy oly néppel, amely nemcsak felvette Mózes vallását, hanem azt teljes kulturális és szellemi kincsévé avatta, sőt amely bő adatban vette fel magába a más országból érkező fajbeli zsidóságot.

Érdekes megemlíteni, hogy legújabb történeti kutatások felhozzák, hogy az őskorban a Kaukázusban élt az eredeti Sémí nép, amelynek egyes ágai a Tigris és Eufrátes, a Jordán és a Nilus völgyébe húzódtak, más ágai a *Volga völgyében* telepedtek le. A Volga déli völgye volt, — mint említettük, — a kazárok és ősmagyarok egykori lakhelye. Hogy a

kazár nép sémi eredetű lehetett, arra *belső* bizonyíték az a teljesség, amellyel Mózes vallását felvette és magába olvasztotta. A biológiai gondolkozás u. i. feltételezi, sőt biztosra veszi, hogy egyén vagy népközösség csak olyasvalamit fogad és olvaszt magába, amihez születéstől fogva átöröklött sajátos alkati hajlamossága van.

Ezen adatok megismerése közben felmerül a kérdés: *térített-e a régi zsidóság?*

Az egyik evangéliumi adat szerint Jézus többek között ezt mondja az írástudóknak és farizeusoknak: „... megkerültek a tengert és a földet, hogy egy pogányt zsidóvá tegyetek...” E szavak ugyan feddőleg hangzanak el, de csak a módszert és magatartást illetőleg. Magát a tényt Jézus megállapítja.

Az írástudókkal és farizeusokkal ellentétben szabályosan jártak el az ismert próféták és a névtelen zsoltár-éneklők, amikor a Kinyilatkoztatásról bizonyosságot tettek és hitüket terjesztették.

A mózesi könyvek hangjában, a zsoltárokból és a prófétai könyvekben kétségtelenül működik egy *belső* térítő erő. Újra és újra ismétlik ezek az ótestamenti könyvek, hogy Isten nemcsak Izrael Istene, hanem a népek Istene is, aki nemcsak a zsidók országa felett, hanem minden nép, minden birodalom, minden fejedelem felett való. Föld, föld, föld, halld meg az Úrnak szavát, — kiáltja az egyik próféta, a másikon keresztül meg így nyilatkozik meg az Úr: Kicsiny dolog az, hogy szolgám légy a Jákob házában megépítésére, a pogányoknak is világossággul adtalak, hogy üdvöm a *Föld végső határáig* terjedjen. A zsoltárokból a Föld Isten számolya, a hegyek, tengerek őt dicsőítik, a csillagok az Ő dicséretét zenélik. Érdemes e szempontból a 97-ik zsoltárt elolvasni:

„Az Úr uralkodik, örüljön a föld; örvendezzenek a temérdek szigetek. Felhő és homályosság van körülte; igazság és jogosság az ő székének erőssége. Tűz jár előtte és köröskörül elégeti az ő szorongatóit. Megvilágosítják az ő villámai a világot; látja és megretteg a föld. A hegyek, mint a viasz, meg-

olvadnak az Úr előtt, az *egész földnek* Ura előtt. Az egek hirdetik az ő igazságát és *minden nép* látja az ő dicsőségét. Megszégyenülnek mind a faragott képek szolgálói, akik bálványokkal dicsekednek; meghajolnak előtte mind az istenek. Hallotta és örvendezze Sión, és örülének Júdának leányai a te ítéleteidnek Uram! Mert te felséges vagy Uram az *egész földön* és igen felmagasztaltattál minden isten felett! Akik szeretitek az Urat, gyűlöljétek a gonoszt! Megőrzi az ő kegyeltjeinek lelkét; a gonoszok kezéből megszabadítja őket. Világosság támad fel az igazra, és az egyenes szívűekre öröm. Örüljétek igazak az Úrban és tiszteljétek az ő szentséges emlékezetét.” — E zsoltárt figyelemreméltóan egészíti ki Jézusnak az az evangéliumi kijelentése, hogy ő a törvénynek és prófétáknak nem eltörlésére, hanem *betöltésére* jött.

Nyilvánvaló, hogy ezekben Istennek nem lokális vagy egy bizonyos csoportra vonatkozó kijelentései foglaltatnak, hanem itt a Szentírás *univerzális* igényt támaszt, amely nemzetek, korszakok, az egész emberiség és az egész alkotás összességére vonatkozik. Ez az evangéliumi utasítás: Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön; menjetek el, tegyetek tanítványokká minden népeket — csírájában benne van az Ótestamentumban is.

Hogy ennek az ótestamentumi hangnak szellemi hódító ereje van, arra közeli példa az erdélyi szombatosok mozgalma, amelyet a magyar történelemből ismerünk. Köztudomású, hogy Erdélyben a XVI. században a székely nép széles rétegei, a nemesek és a fejedelmi udvarok előkelői olyan hitnek voltak hívői, amely főünnepnek a szombatot, hittételnek Mózes öt könyvét és a Zsoltárokat vallotta. Eössi András, Bogáthy Fazekas Miklós, Péchi Simon, Balási Ferenc generális, Borsos Tamás fejedelmi tanácsnok és még sokszáz más magyar történelmi név tartozik a szombatosok úttörői közé. E vallásnak a székely nép egyszerű fiai közül kikerülő prédikátorai és *misszionáriusai* — mint ismeretes, — sokszor

ugyanolyan mártírsorsot tűrtek, mint az első keresztények. A szombatosok a mózesi előírások rituális részét is betartották. A mozgalom még a XVI. század végén elvirágzott, de teljesen a mai napig sem szűnt meg. Ma is állnak még Erdélyben szombatos eredetű zsinagógák, amelyek a mai ortodox zsidókkal teljesen egybeolvadtak.

Hogy a kereszténység legáltalánosabb és intézményes elterjedésének idejében ez az ótestamentumi fellobbanás lehetséges volt, az nem véletlen. Szerepet tölt be ebben a Biblia szellemi erején kívül geográfiai hely, rejtett népi hagyomány és *öröklésen alapuló sajátos fogékonyság is.*

IV. Rész.

Székelység — zsidóság.

Ezer év óta az erdélyi székelyek a maguk helyén legállandóbb lakói e hazának. Mindenütt másutt a tatárpusztítás, törökvész, elvándorlások, letelepítések, szláv, olasz és germán impregnálások, keveredések, beolvadások stb. sokszor és sokféleképpen csökkentették, változtatták a lakosságot, de az erdélyi székelyek mindmáig legtisztább és legállandóbb hordozói a történelmi magyar sorsnak. A Bodza-szoros-tól és Brassótól Marosvásárhely, Kolozsvár, Zilah, Nagyszalonta irányában oly tengelyvonalak húzódnak, amelyek állandóan árasztották az utánpótlást Magyarországra. így az erdélyi magyarság bizonyos tekintetben egész Magyarország termő csírája.

A székelyek zárt néprajzi egységéhez, változatlan ősiségéhez hozzátartoznak e nevek: Mózes, Áron, Dávid, József, Ráhel, Rebeka, Sára stb. amelyek azonnal a bibliai vonalra irányítják a figyelmet. A bibliai vonal pedig abban a tényben lelhető fel, hogy a székelyek az említett kabar törzsnek leszármazottjai, akiket azért telepítettek a keleti határvidékre, mert ebből az irányból még támadásoktól kellett tar-

tani s ezek visszaverésére e törzs kiváltképpen alkalmasnak bizonyult.

A „székely” szó „végbeli”, vagy „határőr” elnevezéssel azonos. Oklevéltári adatok igazolják, hogy a XVI., XVII., XVIII. században az abauji és zempléni erdőőröket *székelyeknek* nevezték. A „székely” szó tehát egy sajátos *foglalkozást* jelent és csak később lett általánosabb értelmű.

A munkácsi vár XVII. századbeli összeírásában az őrségre berendelt jobbágyok „székelyek” néven vannak nyilvántartva. Okmányok tanúskodnak róla, hogy amikor a keleti határ már biztonságban volt, a határvidéki magyar törzs egyes részeit más részen elterülő királyi erdők, várak, erődítések, vesélyezettett területek őrzésére és karbantartására rendelték ki.

A történeti okiratok között talán legtanulságosabb II. Ulászló 1499-ben kelt kiváltságlevele, amelynek értelmében, ha a király kelet felé vezet hadat, akkor az egész székely katonaság kötelezve van arra, hogy a *felség serege előtt járjon*, visszajövet pedig a királyi sereg *mögött*. Ha a kötelesség északra vagy délre szólítaná őket, ugyanúgy csak a fele, nyugatra pedig csak tizede tartozik szolgálatot teljesíteni. Erdély védelmére bármely pillanatban kötelesek „a lehető legjobban felfegyverkezve felkelni, amint eddig is szokásban volt, sőt tartoznak a haza védelmezésére *folytonosan őrködni*, amiért azok a székelyek minden adózás vagy bármi más fizetés alól föl vannak mentve és mint igazi nemesek Magyarország dicső királyai által nemesi kiváltságban részesítettek.”

E királyi kiváltságlevél e kitétele: „...*amint eddig is szokásban volt*” különösen utal annak a szolgálatnak *folytonosságára*, amelyet ez az ősmagyar törzs az egykori idegen történetírók adatai szerint (amelyeket már idéztem) *a honfoglaló magyar sereg élén* ellátott.

V. Rész.

Nyelv és írás.

„Több mint ezer éve — írja Balassa József, — él Európa keleti részén, a Duna és Tisza völgyében s a Kárpátok alján egy nép, amelynek nyelve szókincs, *szerkezet* és egész alakulata tekintetében *eltér az őt minden oldalról körülvevő indogermán nyelvektől*”

A nyelvről általánosságban ezt írja még Balassa József, a nagy magyar nyelvész: „A világon számtalan nyelv él, s ezek nemcsak abban különböznek egymástól, hogy más-más szavakkal jelölik meg a dolgokat és fogalmakat, hanem a *nyelv szerkezete*, a gondolatok kifejezésének módja is a legváltozatosabb képet tárja elénk. A nyelvbeli kifejezés módja összefügg mindig az illető nép *lelki világával*, gondolkodásmódjával, érzéseivel, sőt néha erkölcsi felfogásával is. A nyelven keresztül bepillanthatunk az illető nép *lelkébe*, megítélhetjük műveltségét, következtethetünk életmódjára, egész *szellemi habitusára*.” Ez a szellemi habitus, *szellemi alkat* egy nyelv legbensőbb, valódi lényege, amely a nyelv anyagát sajátosan formálja. A nyelvnek is, mint majdnem minden életjelenségnek, két élesen elkülönülő megnyilvánulása van; az egyik szellemi, a másik anyagi természetű. Maga a szókincs, akár élettani, hangtani, fonetikai szempontból tekintjük, akár írásjegyekkel rögzített formájában, a nyelvnek csak *nyersanyaga*, *corpusa*, amelyben és amelynek részei között egy *szellemi* tényező az elsődleges és döntő. Az előző fejezetekben felsorolt tények alapján nem csodálkozhatunk azon, hogy a magyar nyelv, amely „az őt minden oldalról körülvevő indogermán nyelvektől eltér”, szerkezet, azaz szellemi alkat tekintetében a héber nyelv rokona.

Sok magyar nyelvtudósnak feltűnt a magyar és héber nyelv belső kapcsolata. E szakkérdés kiváló

ismerője, Dr. Zsoldos Jenő tanár kutatásaiból közöljük a következő adatokat.

Sylvester János, a legelső magyar nyelvész, 1539-ben kiadott latinnyelvű grammatikájában héber nyelvtani formákkal magyarázza a magyar nyelvi jelenségeket (birtokos személy ragozás, tárgyas igék ragozása stb.). Molnár Albert (1610) főleg a hangok kiejtésében, a névelő használatában látja a két nyelv egyezését. Gelei Katona István pedig 1645-ben arra az eredményre jut, hogy a magyar nyelv a zsidón kívül más nyelvvel rokonságban nincs. Komáromi Csipkés György (1655) a magyar nyelv formagazdagságát a héber fölé emeli. Medgyesi Pál 1650-ben írt könyvének előszavában újból hangoztatja, hogy a magyar nyelvet legméltóbban a zsidóhoz lehet mérni és ezt a nézetét a két nyelv grammatikai hasonlatosságával igyekezett hihetőbbé tenni. Érdekes hangtani egybevetést adott Tótfalusi Miklós a helyesírásról szóló művében (1684), melyben annyi a héber betű és szó, hogy a szemlélő hirtelenében héber könyvnek hihetnél. Otrókoci Főris Ferenc *Origines Hungaricae* című híres latinnyelvű művében (1693) a magyar szókincs számtalan szavát a héberből származtatja. Szerinte még a „magyar” szó is héber eredetű. Azonos a héber *gur* igével, illetve annak főnévével, *magur-ral*, legközelebb áll hozzá a szó chaldeus alakja: *mager* = szomszéd. Pápai Paris Ferenc (1708) a magyar írást, a névelőt, az igei személyragokat hozzá fel bizonyítékul a két nyelv rokonságára. Bél Mátyás, Kalmár György (Prodromus 1770) újabb bizonyítékokkal igyekeztek megalapozni nyelvhasználati elméletüket. A *Debreceni Grammatica* (1790) szerzői némi kritikával szintén elfogadták a héber-magyar nyelvrokonság álláspontját. Beregszászi Pál (1797) egész nyelvtanunk struktúrájában a héber nyelvi jelenségek megfelelőjét mutatta ki. A XIX. század két nagy magyar nyelvésze, Bévai Miklós és Verseghy Ferenc, lényegében szintén elfogadták a héber-magyar nyelvrokonságot.

Talán romantikus túlzásnak tetszik Horváth Istvánnak az a feltevése, hogy a Biblia elején (Nimród stb.) a magyar nemzet őstörténete olvasható, mindenesetre jellemző, hogy magyar nyelvészen ez a feltevés kialakulhatott.

Magyar bibliaolvasó nem veheti meghatottság nélkül tudomásul, hogy az a nyelv, melyet Isten arra méltatott, hogy igéjének kifejezője legyen, szerkezet és szellemi alkat tekintetében anyanyelvével rokon.

Érdekes még rámutatni az *ősmagyar vagy székelv rovásírásra is*.

A tudomány megállapította, hogy a ma szokásban lévő írásjegyeink előtt, szóval a mai ábécétől eltérőleg, a régi magyarok rovásírást használtak. Ezt különösen *székely* rovásírásnak azért nevezik, mert hiteles történeti adatok alapján megállapítható, hogy az erdélyi székely nép még 1668-ban és 1673-ban rovásjegyekkel írt, helyesebben kifejezve a nyugati irányból felvett új írásmód mellett a maga ázsiai ősi módján is írt.

E tárgy legkiválóbb ismerője és művelője Dr. Sebestyén Gyula, aki a Magyar Tudományos Akadémia archeológiai bizottságának megbízásából nagy monográfiában ismertette a magyar rovásírás hiteles emlékeit.

Ilyenek a középkori krónikások és a XVI. századbeli emlékirók adatai, a középkori bolognai emlék, a csíkszentmártoni felirat 1501-ből, a konstantinápolyi felirat 1515-ből, Szamosközy István és Teleldi János hagyatéka, az enlakai felirat 1668-ból stb.

A sok közül egyet ragadok ki.

A *Kolozsvári Közlöny* 1864 márciusi számában egy hír jelent meg, amelyet a budapesti újságok is átvettek s így országos érdeklődést váltott ki. Bárány Orbán Balázs *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természeti és népismei szempontból* című művének anyaggyűjtése közben Enlakán a templom mennyezetén ősmagyar rovásírásos feljegyzést fedezett fel.

Enlaka Udvarhely vármegyében a Kisküküllő-

és Nagyküüllő között fekszik, távol a világ forga-
tagától. A szöveget, amely csak két sor, megfejtették:

Georgius Musnai. Csak egy az Isten Deut (ero-
nomium) VI. ⁴.

A zárójelben lévő kiegészítő szöveg az eredetiben nem fordul elő. A „Deut” szótag gótikus latin betűkkel, a többi székely rovásjegyekkel íródott, oly kifejező eszközzel tehát, amilyent a nép még a honfoglalás előtt sok évszázadon át a délorosz pusztákon használt.

Az enlaki lelet több mint az oknyomozó történelem egy tárgyi dokumentuma. A csendes erdélyi kápolna mennyezetének faburkolatára festett két sor *szimbólum*: a magyar történelem és az általános emberi sors kimagasló jelképe. Mert a kétféle írásmódszerben egy ősi keleti és egy újabb nyugati irányvonal találkozik. Pontosabban kifejezve egy kör zárul be, mert a nyugatról érkezett írásrendszer csak módosulása annak a távolkeleti ősforrásnak, amelyből az ősmagyarok még Ázsiában merítettek. De *szimbólum* a szöveg tartalma is, mert *egyéni bizony-ságtételt* jelent. A Deut. VI ⁴. Mózes V.-ik könyvének 6.-ik fejezetéből a 4.-ik verset idézi: Halljad Izrael, a mi Urunk Istenünk egy Isten.

A székely vagy ősmagyar rovásírás ábécéjét a tudomány pontosan megállapította. Eredetét illetően Dr. Sebestyén Gyula idézett művében megállapítja, hogy az ősmagyarok kozárereditű kabaroktól vették át, ezek az ótörök törzsektől, amelyek az Azov-tenger partján és a Kaukázus vidékén tanyáztak. Ez a vidék pedig annak a sémi kultúrtörzsnek hatásterülete, amelynek — éppen az írás terjesztését illetően — legaktívabb tagjai a zsidók voltak. Sebestyén pl. hivatkozik egy 987 körüli arab íróra, aki a rovásírás technikájára vonatkozó adatokról a legrészletesebben számol be. Ez az író tudósítja, hogy a zsidó kozárok „héberül írnak”. Sebestyén egy igen tanulságos táblázatban közli a középtengermelléki rovásírás egymással rokon bettisorait: magyar, ó-török, rúna, ó-görög, latin, etruszk, pelasz, héber jegyek

vonulnak fel szemünk előtt. Magyar és héber írásjegyek összefüggése, sőt azonossága még a nem szakszerűen iskolázott megfigyelőnek is feltűnik.

A „Magyar Rovásírás Hiteles Emlékei” című idézett mű 1915-ben jelent meg. Az azóta folytatott ásatások, a felszínre került leletek óriási száma az összehasonlító írástudományt felbecsülhetetlen értékű, új és jelentős kútforrással, hiteles adatokkal gazdagították. Ezek ismertetése messzire vezetne, de annyit itt meg kell említeni, hogy egy egységes, összefüggő, minden részletében azonos, csupán a fizikai eszközök szerepe által külsőleg módosuló régi keleti képirás vált ismeretessé, amely a Tigris és Euphrat völgyeiből egyrészt a Jordán és Nilus völgyei felé, másrészt India, Túrán, Kína irányába világrészeket fogott át. Ebből a képirásból származtak *vonalas egyszerűsödés* révén azok az ábécék, amelyeket — mint pl. a föníciai, héber, ó-görög, stb. — mai írásjegyeink őseinek szokás tekinteni. Újabb és újabb igazolást nyert az is, hogy a honfoglalás előtti évezredre esik a zsidó szétszórás legáthatóbb szakasza nemcsak nyugat felé, hanem azokra a területekre is, amelyek az ősmagyaroknak részint vonulási, részint megtelepedési irányai voltak.

Utalok még néhány bibliai adatra, amely azt igazolja, hogy az ótestamentumi nép legszélesebb rétegei járatosak voltak az írás-olvasásban.

Az „írástudó” evangéliumi kifejezése nemcsak az írott hagyományokban való jártasságot, hanem az írás fizikai művelését is jelenti és ilyen értelemben az írástudó fogalmába a nép férfilakosságának nagy része is belé tartozik. Amit Lukács evangéliumának 4-ik részében olvasunk: „... és méné Nazarethbe, ahol felneveltetett: és beméne *szokása szerint* szombatnapon a zsinagógába és felállt *olvasni*” — ez nemcsak Jézusra, hanem úgyszólván minden zsidó férfira vonatkozott. Aki olvasni tudott, az természetesen írni is tudott, legfeljebb az írásban gyakorlatlanabb volt.

Az írás általánosságát igazolják az V. Mózes

6: 6—9. versek is: „És ezek az igék, amelyeket a mai napon parancsolok néked, legyenek a te szívedben. És *gyakoroljad* ezekben a te fiaidat, és szólj ezekről, mikor a te házádban ülsz, vagy mikor *úton* jársz, és mikor lefekszel és mikor felkelsz. És kössed azokat a te kezedre *jegyül*, és legyenek homlokkötőül a te szemeid között. *És ird fel azokat a te házádnak ajtófeleire és a te kapuidra*”. Ezt a zsidóság egy része még ma is betartja. Jelentősége különösen a honfoglalás előtti évszázadokban volt nagy, mert akkor a zsidók sokat voltak *úton*, nemcsak egyéni üzleti utazásokon, hanem *vándorúton* is, az írásbeli műveletek pedig mind kézművek voltak, mert hiszen sokszorozó ipar a pecsétlenyomatokon kívül nem volt.

A Bírák könyve 8-ik részének 14-ik verse így szól: „Gideon megfogott egy *gyermeket* a sukkóthbeliek közül és tudakozódott tőle. Ez pedig *felírta* néki Sukkothnak előljáróit és véneit, hetvenhét férfiút”.

Hogy a gyermekek rendszeresen tanultak írni-olvasni, azt Ézsaiás 10:19. is tanúsítja: „Erdője fáinak maradéka kicsiny lészen és azokat egy *gyermek is felírhatja*”. Az íráskészségben egyesek különleges gyakorlatra tettek szert, erre utal a 45-ik zsoltár 2-ik verse: „Fölbuzog szívem szép beszédre. Mondom: művem a királynak szól. Nyelvem *gyors írónak tolla*”. Az I. Krónika 2:55. egész családokat és nemzedékeket sorol fel, amelyek mint írásmesterek különösen kitűntek. Jeremiás 36:12. versében ez olvasható: „És leméne a király házába az írástudó szobájába, és íme, ott ülnek vala mind a főemberek, Elisána az írástudó...” Jeremiás prófétának különben külön „íródeákja” volt: (36:17—18.) „Bárukot pedig kérdezik, mondván: Jelentsd meg csak nekünk, mi módon írtad mind e szókat az ő szájából? És monda nekik Báruk: szájával mondotta nekem mind e szókat, én pedig *beírtam e könyvbe tintával*”.

A toll és tinta mellett a Szentírásban még a következő *íróeszközök* vannak felemlítve. Ezékiel 9:3-ban: „És Izrael Istenének dicsősége elvonula a Ke-

rubról, amely fölött vala, a ház küszöbéhez és kiálta a gyolcsba öltözött férfiúnak, akinek derekán *író-eszköz* vala”. Egészen tárgyyszerűen és szakszerűen fejezi ki magát Jób (19:24.): „...*vasvesszővel és ónnal* örökre kösziklába metszetnének”. Ézsaiás 8-ik fejezete így kezdődik: „És monda nékem az Úr: végy magadnak egy nagy táblát és *írd fel reá közönséges – betűkkel...*” Jeremiás 36: 23. ezt említi : És mikor Jehudi három vagy négy levelet elolvasott vala, elmetélé az *az írástudónak késével...*” Ez a kés nád-ból való *íróhegy* készítésére szolgált.

íme, felvonult előttünk az írás egész kultúrája, minden részletre kiterjedő pontos adatokat tárva fel. A rovásírás ennek csak olyan módosulása, hogy papírtekercsek és kőlapok helyett fába rótták *ugyanazokat az írásjeleket*. (Buda halálában olvassuk: „Veszi hegyes törét, az aranyos metszőt, Puha rózsa-fába levelet ír, tetszőt”.)

Az írásművet nagy jelentőségére utal a Szentírás elejének és végének két szimbóluma. A tízparancsolatot a Sináj hegyén az Örökkévaló *ujjával írta* be a kőtáblákba, a Jelenések Könyve pedig azt tanúsítja, hogy amikor új ég és új föld és új Jeruzsálem születik, akkor oda „nem megy be semmi tisztátalan, sem aki utálatosságot és hazugságot cselekszik, hanem csak akik *beíratk az élet könyvébe*, amely a Bárányé”. Üdvözülni és az élet könyvébe *beírva lenni*: azonos fogalmak.

Ezen érdekes tények ismeretében különösen a bibliaolvasó fogja belátni, hogy a régi zsidóságban az írásművet általános, központi, kimagasló és nagyon vitális szerepet töltött be és hogy az „írás” volt az első, (fizikai és hitbeli értelemben), ami a *környezetnek* feltűnt, még akkor is, ha a környezet nem az egész zsidósággal, hanem annak bármilyen parányi töredékével állt érintkezésben. *Az írás népe* — így nevezte a zsidóságot a történeti szólás-mondás.

Írás és nyelv, — elválaszthatatlan jelenségek.

VI. Rész. Szomszédok és őslakók.

Az ősmagyarok szomszédaira vonatkozólag megemlítek néhány zsidó-orosz adatot, azonkívül zsidó-bolgár és zsidó-morva mozzanatot, tehát Nagy-Magyarország földjét érintő honfoglalás előtti emléket.

Az „orosz” szó a szláv eredetiben és a világ legtöbb nyelvén az első ó-betű nélkül hangzik, kis hangváltozással.

Tizedik századbéli bizánci írók, akiknek annyi hiteles történeti adatot köszönünk, más szerzőkkel együtt az oroszokat „rós”-oknak nevezik. *E név bibliai.* Ezékiel próféta könyvének 38-ik része így kezdődik: „Embernek fia, vedd tekintetedet Góg ellen, a Mágog földjén, *Rós*, Nések és Tubái fejedelme ellen és prófétálj felőle”.

A „Rós” héber szó. Jelentése: fő, felső, geográfiai értelemben északi.

A vonatkozó történelmi források „Rós” alatt az orosz népet, de miután ez nem volt egységes, főleg egy Fekete-tenger melléki kaukázusi törzset említene. Más forrás szerint: „Rós név alatt a szittyák népének egy része értendő, mely törzsből később az oroszok származtak.” Az összes források megegyeznek abban, hogy egy a zsidókkal érintkezésben álló népről és hogy a zsidóktól „északra” élő népről van szó.

Érdekes megemlíteni, hogy az orosz hitéletben is ismeretes egy a mi szombatosainkhoz hasonló mozgalom, amelynek résztvevői az ú. n. *subotniki*, ótestamentumi alapon a szombathoz és a mózesi törvényekhez ragaszkodnak. E mozgalom *bibliai gyökere* — éppen úgy, mint az erdélyi szombatosoké — kétségtelen.

Tulaj donképen negatív adat, de nagyon figyelemreméltó a következő orosz történeti mozzanat. Az egyre hatalmasabbá váló orosz nép fejedelme

987-ben Vladimir nagyherceg volt, aki követeit és kémeit szétküldte, hogy fűrkésszék ki, melyik vallás felvétele volna legcélszerűbb. E követek megjelentek Dávid zsidó-kazár fejedelem udvarában is. Vladimir a hatalmas bizánci birodalommal való kapcsolatot előnyösebbnek ítélte, görög császárléányt vett nőül és annak vallását vette fel.” Ekkor vonult be az orosz történelembe a bizánci szellem. Jellemző azonban s ennek jelentősége nem kicsinyelhető le, hogy a zsidó vallás is számításba jött. Ez is rávilágít arra a szerepre, amelyet a zsidóság a honfoglalás előtti időkben a magyarokra vonatkozólag életbevágóan fontos területeken betöltött.

Pozitív történeti adatok tanúsítják, hogy a honfoglalás előtti Nagy-Magyarország déli területén lakó bolgárok között sok zsidó élt. Hiteles dokumentum szerint Bogor Mihály bolgár fejedelem, aki keresztény hitre tért, 866-ban 106 kérdést intézett I. Miklós pápához népe vallásos életének irányítása tárgyában. A pápa válaszából nagyjelentőségű tényekre derül fény: e területen sok zsidó élt, ezek nagy buzgalommal és *sok eredménnyel* terjesztették hitüket a bolgárok között. E történeti tény jelentősége annál nagyobb, mivel ismeretes, hogy a déli bolgár részen kívül, amely kb. a mai Torontál és Temes vármegyéket tette ki, a Duna-Tisza között és ezzel összefüggően az északkeleti Kárpátalján, tehát Zalán birodalmában, a lakosság zöme bolgár volt. Sőt *Erdély egész területén*, más őslakókkal együtt, sok volt a bolgár. így a Bogor Mihály bolgár fejedelem és I. Miklós pápa levélváltásának anyaga e területekre is vonatkozik. Ez pedig Nagy-Magyarország nagy része.

Mint ismeretes, a honfoglaló magyarok legyőzték Szvatopluk fejedelmet, Nagy-Morvaország uralkodóját, akinek birodalma Nagy-Magyarország északnyugati részét is magában foglalta a Duna vonaláig. Itt is éltek zsidók, ezekre vonatkozik a 903—907 között kelt bajor városszabály e pontja: „Zsidók és egyéb kereskedők bárhonnan jönnek ebből az (Morva)

országból, rabszolgák és más árucikkek után igazságos vámot fizessenek, amint az előbbi királyok idejében is már szokás volt”.

A tizedik évszázad elején vagyunk — írja Dr. Sebestyén Károly, akinek egy történelmi tanulmányából vettem a fenti bajor városszabályt — a honfoglalás első tizedében, és az okmány *expressis verbis* kifejti, hogy a vámszabály már az előbbi királyok idejében is alkalmaztatott a morva birodalom zsidó lakosaira. Ebből nyilván következik, hogy Szvatopluk országában, amelynek egyik része éppen akkor került a magyarok kezére, már régebb idő óta éltek zsidók. De lengyel, sőt zsidó forrásból is értesülünk arról, hogy a zsidók élénk kereskedést űznek.

Graf András „Zsidók Pannoniában” című történelmi tanulmányában többek között ezt írja: Ibrahim Ibn Jakab afrikai zsidó kereskedő, aki a X. század második felében Csehországba utazott, elbeszéli, hogy a Boleszláv államával, azaz Csehországgal dél felől határos Turkiából (türk a magyarok általános megnevezése a X. század keleti és görög forrásaiban) jönnek zsidó kereskedők Csehországba.

Közelebbről érintenek a Pannóniára vonatkozó ismeretek. Régebbi történelmi könyvekben nem találunk kifejezetten pannon-zsidó tárgyi dokumentumokat, de az újabb történelem már 6 ilyen emléket sorol fel: a siklósi, a dunapentelei, az albertirsai és esztergomi leleteket, azonkívül egy mécsest és egy gemmát. E két utóbbit a Szombathely helyén állott Sabaria nevű római kolónia (Pannónia fővárosa) romjai között találták.

Meg kell még említeni egy beadványt, amelyet a soproni levéltár őriz. Ezt az ottani zsidók 1526-ban temetőjük ügyében nyújtották be s benne temetői sírfeliratokra hivatkozva bizonyítják, hogy már 600 évvel ezelőtt övék volt a temető. Tehát e fontos helyen a zsidóknak már a IX. században temetőjük volt.

Részletes felvilágosítást a szakirodalmon kívül

a Magyar Nemzeti Múzeum, a Vasvármegyei Múzeum és a Zsidó Múzeum nyújt.

Ezek mind zsidó vonatkozású rómaikori leletek, amelyek így közvetlenül, tárgyszerűen is bizonyítják, hogy Pannóniában még a magyarok bejövétele előtt éltek zsidók.

Végül még két kútfőre utalok, egy általánosra és egy részletesre. Strabo görög tudós írja, hogy a zsidók már *mindenütt* letelepedtek és alig találni helyet a föld kerekiségén, ahol zsidók nem laknának. (A bibliaolvasó e közlésben mértékadó pogány forrásból csak annak megerősítését látja, amit a Bibliából úgylis ismer.) A részletes adat oly jelenség, amelyre e tárgy történetírói nagy figyelmet fordítanak és amelynek nagy irodalma van: Kordovában 953-ban III. Abdurrahman udvarában élt egy Saprut nevű bölc, aki adatokat akart megtudni a zsidó kazárokról, s miután több érintkezési kísérlete sikertelen maradt, két magyar zsidót, Mar Sault és Mar Józsefet, kért meg a kazár királyhoz írt levelének közvetítésére és a válasz visszajuttatására. Ez az adat, bármilyen jelentéktelennek látszik is, az oknyomozó történetírók szemében értékes mozaikdarab, amely színes, sokatmondó képpé egészíthető ki: a kordovai udvarban *köztudomású*, hogy Magyarországon zsidók élnek és ezek egy kaukázusi néppel, a zsidó-kazárokkal kapcsolatot tartanak fenn, — a Honfoglalás emberöltőjében.

VII. Rész. Összefoglalás.

Mielőtt a végső következtetéseket egybevetjük, hagyjuk el a régi idöket s időzzünk egy pillanatra a jelenben, 1940-ben.

Korunk, mint az előszóban említettem, elemi erővel vetette fel a származás kérdését és e körül elég sok a bonyodalom. E kérdésnek *két* szemlélete lehet-

séges: történeti (amelynek vonalán halad e tanulmány) és egyéni. A történeti szempontot biológiai tényező hatja át, az egyénit megneemesítheti a hit, vagy jellemezheti a hit hiánya.

A magyar történelem *évezrede* tíz század, a tíz század húszszor 50 év: *húsz emberöltő*! Ez, ha az egyén a múltba visszanéz és személyről személyre keresi őseit, nagyon sok, de biológiailag parányi kevés.

Egy egyénnek két szülője, négy nagyszülője és nyolc dédszüloje van. Egy házaspárnak tizenhat dédszüloje. A családfának ez a része négy emberöltő: kb. kétszáz év. Még tizenhat emberöltőt veszünk hozzá és elérkeztünk a *nemzet* születésének nevezetes időpontjához.

Egyesek, (nemeselek, főnemeselek, uralkodó család tagjai) címer, oklevél vagy más tárgyi dokumentum alapján mind a húsz emberöltőn át világosan követni tudják a származás útját. Ezek a nemzet összeségéhez képest kevesen vannak. A nemzet millió és millió tagja még a dédszüloikig is nehezen lát viszsza. Néha egy egész ország történetét könnyebb megírni, mint egy család történetét fiútól dédapáig. A négy emberöltő kétszáz esztendeje mellett, tehát egy *időbeli* tényező mellett tekintetbe kell venni egy *térbeli* faktort is: a családfa e négy nemzedékes virágzása, illetve elágazása négy tanyára, négy községre, négy vármegyére, négy országra vagy világ-részre is kiterjed! Hisz minden emberöltőre esik háború, költözés, vándorlás, házasságkötés vagy munkavállalás miatti elszármazás. A személyi adatok anyakönyvvezetése pedig csak a mi emberöltőnkben pontos, apáinknál bizonytalan, nagyapáinknál kétséges, dédapáinknál ismeretlen. Nem csodálkozhatunk azon, ha napjainkban egy magyar miniszterelnök, aki bár nemesember és származásának megismerésére rendelkezésére állhatott minden hivatalos segítség, 1939-ig nem tudta, hogy ereiben egyharmad „zsidó vér” folyik. Fordított eset is számtalan van: sok magyar zsidó ereiben egyharmad, vagy több, vagy

kevesebb „nemzsidó vér” csörgedezhet. Sok magyarországi zsidó család német neve, úgy e sorok írójái is, II. József császár idejéből való, aki az itteni zsidókat magyar nevük elhagyására és német név felvételére kötelezte. E ponton tehát a családi kutatás már ilyen akadályok miatt is megszakad. Az úgynevezett vegyesházasságok felekezeti, nemzeti-ségileg, társadalmilag különböző személyek között mindennapi jelenségek, majdnem *mindenki* ismer egy-kettőt *saját észlelésből*, így már *egyetlen* személy 8 dédszüloje, de különösen 16 ükszüloje a társadalomnak már nehezen áttekinthető szövevényt képviseli.

Ha tehát napjainkból indulunk el és ennek a 20-szor 50 évnvi fejlődési és öröklési *sornak* mai időpontjából tekintünk vissza a múltba, akkor az utolsó 4-szer 50 évnvi *útrészlet* már kibogozhatatlan szövevény. Hát még a többi 16 emberöltő! Benne van az egész magyar történelem! Gondoljunk pl. Imrédy Béla, Petőfi Sándor, Kossuth Lajos, Hunyadi Mátyás, Zrínyi Miklós, Nagy Lajos, egy Szent László korabeli alföldi földműves vagy székely favágó 16 ükszülojére. Jókai fantáziája nem elég a szétágazó szálakat — ha az egyes adatok egyáltalában ismeretesek volnának — kibogozni és egységbe szőni. Pedig egységbe tartoznak, mert mind a magyar nemzet élő sejtjei, akiket a Magyar Génusz (e szó anglyalt jelent) alakít.

A 20-szor 50 évnvi sor legelejéről érdekes pl. megvizsgálni a következő adatot. Szent László 1092-ben, három évvel halála előtt, Szabolcsba gyűlést hívott egybe, amelyen Szerafín esztergomi primás vezetésével püspökök, apátok, papok vettek részt. Ez a *szabolcsi zsinat*, amely külföldi példák nyomán megtiltotta a zsidókkal való házasságot. Már az a körülmény, hogy ezt a fajta vegyesházasságot be kellett tiltani, egymagában is igazolja, hogy ilyen házasságok *általánosak* voltak és nagy számban kötöttek. Azt is tudjuk, hogy egy általános társadalmi és életjelenség nem szűnhet meg máról holnapra, de nem

szűnhet meg teljesen sem. Felső parancs és az élet gyakorlata nem egyezik mindig teljesen. Kálmán királynak pl. e zsinati határozatot már meg kellett újítani, mert a lakosság Szent László tilalmát nem mindenben vette tekintetbe. Ilyen vegyesházasságokat a 20-szor 50 évnyi sor további szakaszában is kötöttek. Ez egymagában, ha más keveredési tényező nem is fordult volna elő, befolyásolhatta a biológiai értelemben tiszta tenyészetet.

A húsz emberöltő időszakában *milliónyi* azoknak az ivadékoknak a száma, akik olyan magyar-zsidó vegyesházasságokból származnak, amelyeket csak az *utolsó* 4 emberöltőben kötöttek. Aránylagosan hasonló nagy az ilyen ivadékok száma a 20 emberöltő *elején* is. Az ősmagyarok és zsidók harmonikus életközösségére jellemző, hogy Szent István törvényei egyetlen szóval sem emlékeznek meg a zsidókról, pedig köztudomású, hogy Szent István figyelme mindenre kiterjedt, ami a magyar birodalom fejlődését zavarhatta volna. A zsidók a Honfoglalás után magas közigazgatási állásokat is betöltöttek. Ezt csak az 1222-ben kiadott Aranybulla akadályozta meg: „Kamaragrofok, pénzverde-, só- és adóhivatalnokok csak nemesek lehetnek, de zsidók és izmaeliták nem”. Eddig tehát, *sőt később is*, mint arról pontos adatok tanúskodnak, zsidók fontos közhivatalokat láttak el. E társadalmi jelenség tekintélyi hatása is megerősíti azt a tényt, hogy a lakosság legszélesebb rétegeiben mindennaposak voltak a magyar-zsidó vegyesházasságok.

Ebben az összefüggésben érdemes megismerni a *komoly tudomány* véleményét. Idézem pl. *Somogyi József* szegedi tudósnak „A Faj” című most megjelent könyvéből:

„Egészen bizonyos tehát — írja Somogyi —, hogy az ősmagyarságban is rengeteg keveredés, egyesülés, szétválás történt. Olykor idegen népek egyesültek, olykor a vérrokonok is mindörökre szétválni kényszerültek. És ha még hozzávesszük, hogy az összeolvadó népek maguk is már bonyolult faji és etnikai

keveréket képviseltek, elképzelhetjük, hogy mily *szédítően bonyolult lehet a magyarság családfája*. Arról pedig már elég megbízható adataink vannak, hogy éppen a honfoglalást megelőző évtizedekben ismételt viszontagságos vándorlásokon ment keresztül a magyarság”.

A zsidóságra vonatkozólag azt írja Somogyi többek között: „Nyilvánvaló, hogy zsidó faj épúgy nincs, mint ahogy nincs magyar, keresztény vagy árja faj sem. Ezért a zsidókérdés sem faji kérdés. Aki zsidó faj ellen küzd, époly nemlétező valami ellen folytat harcot, mint a boszorkányüldözők. A zsidóság nemcsak külön fajnak nem tekinthető, de nem sorolható semmiféle egységes fajhoz, tehát az ú. n. szemita fajhoz sem. A szemiták tulajdonképpen szintén nem egy fajt, hanem egy nyelvcsaládot alkotnak.”

E kijelentés eléggé meglepőnek hangzik, különösen napjainkban. A szegedi tudós így folytatja fejtegetéseit: „A zsidóság tehát semmiképpen sem tekinthető fajnak. Viszont nem is csupán felekezet, mert nem csak egyszerű felekezeti különbség választja el a szomszédos népektől. Nemzetnek sem tekinthető, amióta a zsidó nemzeti állam és a zsidóság politikai önállósága megszűnt. Mi tehát akkor a zsidóság? A komoly fajelmélet a zsidóságot rendszerint népnek mondja, amely éppúgy különböző fajok keverékéből alakult ki, mint a többi népek. Ámde a zsidóság az átlagos népfogalomtól is lényegesen eltér.”

Mindezekre a kérdésekre az *emberi észre* alapított tudomány nem tudja, soha nem is fogja tudni megadni a végső választ, mert ezek lényege *misztérium*. De a bibliaolvasó hit által könnyen eligazodik, mert a Kinyilatkoztatás az *igében* világos, egyszerű, szabatos, mindenki által érthető, mindenkor és mindenütt érvényes választ ad. Ilyen fény derűi e kérdésekre pl. Pál apostol athéni beszédének e részéből: „Az Isten az *egész* emberi nemzetséget egy vérből teremtette, hogy lakozzanak a földnek egész színén, meghatározván eleve rendelt idejüket és laka-

suknak határait, hogy keressék az Urat...” (Cselekedetek 17:26—27.)· Itt nemcsak megállapításokat találunk, hanem *életcélt* is: hogy keressék az Urat...

A tudomány e jelenségek külső kereteit és szerkezeti vázát mindenestre *megközelítheti*. „A nép, a nemzet *nem* azonos a vér- és fajközösséggel, nem csupán a biológiai, hanem inkább a szellemi lőt síkján mozog.” —”A nemzet nem a vér és faj közössége, hanem elsősorban szellemi, erkölcsi közösség.” — Ezek a megállapítások, amelyeket Somogyi József „A Faj” című könyvében olvasunk, mindenestre nagyon nagy jelentőségűek, de a bibliaolvasó ennél határozottan tovább megy: a legmagasabb szellemi, erkölcsi közösségnek *isteni mintája* a bibliai gyülekezet.

Ami sajátosan a zsidókérdést illeti, abban mindenki megegyezik, tudós, laikus, jóbarát, ellenfél egyaránt, hogy ennek tüneteire nem vonatkoztathatók azok a tapasztalatok, amelyeket nemzsidókról szerzünk.

A zsidókérdésben bizonyos ellentét van a komoly tudományos álláspont és a természetes tapasztalaton alapuló közfelfogás között. Ez az ellentét csak látszólagos, mert a Biblia megvilágítása szerint a zsidóság Ábrahámától kezdve a mai napig s ezen túl az idők végezetéig megszakítás- nélküli élő valóság, amelynek Isten üdvtervében kardinális szerepe van, (ennek részletezése túlhaladná e tanulmány tárgyát), s ez az isteni Kinyilatkoztatás szerinti zsidó lényeg független attól, hogy a komoly vagy áltudomány, a közvélemény és természetes tapasztalat minek tartja.

Röviden érintettem a származás megítélésének *lehetséges* szempontjait, s rajtunk áll, hogy a” Teremtés távlatából, az idők teljességében ítéljük-e meg e kérdést hit által, a Kinyilatkoztatás világossága mellett, vagy gyarló emberi természet szerint pillanatnyi átmeneti állapotnak megfelelőleg.

Térjünk most vissza tulajdonképpeni tárgyunkra, a magyar-zsidó rokonságra.

Sokszáz egybevágó és egymást kölcsönösen alátámasztó bizonyíték alapján tényként állapíthatjuk meg a következőket.

E tényeken mit se változtatna, ha a sokszáz bizonyíték egyike-másika megdőlné, mert mindegyik bizonyíték összefoglaló, tipikus jelenség, egy vizsgálati sorozat eredménye, vagy divatos kifejezéssel élve csúcs jelensége, amely mögött az élet vonatkozó tüneteinek légioja áll.

1. A magyar történelemnek a Honfoglalástól napjainkig terjedő k. b. húsz emberöltőnyi ideje alatt egyetlen emberöltő sem volt, amelyben a magyar-zsidó-kapcsolat hiányzott volna.

2. A magyar-zsidó kapcsolat a legélénkebb és a legteljesebb a Honfoglalás körüli emberöltőkben, a magyar nemzet születésének időszakában, tehát a magyar nemzet legfontosabb, legdöntőbb és leghatározóbb életszakaszában volt.

3. Mindazokon a helyeken, ahol a magyarok a honfoglalást megelőző néhány emberöltő alatt éltek, zsidókkal voltak életközösségben, a Szentföldről elszármazott vérszerinti zsidókkal és olyan zsidókkal, akik a zsidóságot felvették.

4. A Honfoglalásban a magyarság zsidó részei, mint sajátos működési körben elkülönült, de nem megbélyegzett alakulatai felelősségteljes és döntő szolgálattal vettek részt.

5. A honfoglalás előtti időben Nagymagyarország őslakói között is voltak zsidók, részint a Szentföldről elszármazott vérszerinti zsidók, részint olyanok, akik a zsidóságot felvették. Az őslakók e zsidó részei is életközösségbe jutottak a magyarokkal.

6. A magyar-zsidó kapcsolat teljes volt, vonatkozott tehát vérségi, vallási, nyelvi, írásmódszeri, életszokási tényezőkre s így a *rokonság* fogalmát bő ségesen kimeríti.

7. A bibliaolvasó jól tudja, hogy az emberi történelem drámája sok részben Isten elhatározása és ítélete szerint alakul, hogy semmi sem véletlen és hogy e dráma még nincs lezárva. így az a rokonság,

amely a magyarság és zsidóság között alakult, szintén isteni mű, mintegy szent titok, amely nem lehet értelem nélkül. Nem közömbös tehát, hogy a magyarság is részese, hordozója lett annak a vérnek és szellemnek, amely Istennek az egész világra vonatkozó üdvtervében hatalmas eszköz. Így nemcsak a Sinai-hegy alatt, Pilátus előtt és a Golgota körül egybegyűlt zsidóság, akik között az első tanítványok és apostolok is ott voltak, hanem a magyarok is fokozott mértékben felelősek Isten előtt.

Meg vagyok róla győződve, hogy aki a felsorolt adatokat megismeri és az Olajfák Hegyének csendjében megfontolja, annak számára különleges jelentőségre emelkedik a bevezetőben említett Apáthy-féle jelmondat: Mindenki egy végtelen múlt örökségével születik e világra, *mindenki egy végtelen jövőért felelős.*

Irodalom.

Szent Biblia. *Károli Gáspár* fordítása. — *Hóman—Szekfü:* Magyarország története. — *Dr. Sebestyén Gyula:* A magyar rovás írás hiteles emlékei. Magyar Tud. Akadémia. — Révai lexikon. — Magyar Nyelv. XXXIV-ik évf. — Archeológiai Értesítő, 1904. — IMIT Évkönyvek. — Magyar Zsidó lexikon. — *Somogyi József:* A faj. — *Soloweitschik:* Die Welt der Bibel, ein Bilderatlas zur Geschichte und Kultur des biblischen Zeitalters. — *Giszkalai János:* A zsidó nép világtörténete. — *Dr. Venetianer Lajos:* A magyar zsidók története. — *Dr. Herzog Manó:* A XVI-ik század magyar irodalma és a Biblia. — *Dr. Heller Bernát:* Zrínyi és a Biblia. — *Dr. Zsoldos Jenő:* A Biblia és a Midrás Mikes Kelemen művei ben. — *Dr. Zsoldos Jenő:* Kazinczy zsidólátása. — *Dr. Zsoldos Jenő:* Bessenyei zsidólátása. — *Dr. Földiák Miksa:* Arany és a Biblia. — *Dr. Pollák Miksa:* Tompa és a Biblia. — *Dr. Pollák Miksa:* Madách és a Biblia. — *Dr. Takács Pál:* Ady Endre bibliai látása.